

## **ДЖЕЙМС БОНД – ВОЙНЪТ НА СТУДЕНАТА ВОЙНА**



**Магдалена Властанова**

„Бонд. Джеймс Бонд.“ Всеки човек е чувал фразата, изречена от иконичен актьор от големия екран, или я е виждал написана сред страниците на някоя новела на Иън Флеминг, а защо не и подхвърлено във весела компания. Разбирането за това кой е агент 007 днес и каква е била ролята му през 50-те или 60-те години се различава драстично, а може би не?! Литературният образ и филмовият герой споделят обща мисия да спасяват света от опасности, покорявайки с чар съветски и китайски шпионки, носейки в себе си британското с всяко леко смигване. Студената война, както всяко друго важно международно събитие, има нужда от централна фигура, която да въплъщава идеалите на епохата. Борбата за умовете и сърцата на хората от двете страни на Желязната завеса е истинско предизвикателство, тъй като паралелно се водят и сражения в множество точки по света. Въпреки пролятата кръв и пуснатите бомби на преден план в общата памет остава идеологическото противопоставяне, а Джеймс Бонд се превръща в емблема на 60-те години.

Филмите, които се разглеждат в настоящото проучване са от периода 1962-1969 г. Те са 6 на брой, съответно: *Dr. No* (1962); *From Russia with love* (1963); *Goldfinger* (1964); *Thunderball* (1965); *You only live twice* (1967); *On her majesty's secret service* (1969). Филмовата подборка проследява адаптирането на литературния персонаж от новелите на Иън Флеминг за голям екран, както и съпътстващи трудности в това начинание. Пилотният проект е приет добре от публиката като материализирането му във филмовата поредица е следващата логична стъпка. Средата на десетилетието бележи началото на международния успех и началото на Бондманията. Корените ѝ се простират

в сферата на модата, на автомобилостроенето, на производството на детски играчки и сувенири, както и в направата на кино продукции в Европа и САЩ през периода. 1969 се оказва преломна година и налага търсенето на нова формула за успех, която да отговаря на потребностите и желанията на зрителите през 70-те години.

Филмовата поредица за агент 007 дължи успеха си на уникалните „особености“, които първоначално писателят Иън Флеминг придава на литературния образ на Джеймс Бонд. Бившият военен залага на онова, което познава най-добре, а именно – британското, разбирано като маниери, говор, стил на обличане, вкусови предпочитания и начин на живот. За да бъде разбран Бонд, неминуемо трябва да бъде асимилирана картината на случващото се във Великобритания на домашния и международния фронт и до каква степен до е показано, преиначено или премълчано.

60-те години на XX век отразяват полярността между националната гордост на островитяните и реалностите след Втората световна война, пред които са изправени. Имперското самосъзнание и победата над нацизма са в съзвучие със самооценката, която британците си дават. Множеството кризи и промененото международно положение, обаче, ги предизвикват да се изправят пред непознатото и да намерят полагащото им се място на световната сцена. Могат да се очертаят 3 основни направления, които да охарактеризират спадовете и върховете във външната и вътрешната политика на Великобритания.

Първият елемент е ограничената деколонизация, която цели да запази империята – Индия и Пакистан (1947); Бирма, Цейлон и Палестина (1948); Нюфаундленд (1949) получават своята независимост под насоките на британците. През 50-те години серията от международни кризи разкрива слабостта на Великобритания. Островната държава не успява да наложи линията си на действие и получава отпор от другите Велики сили. Абаданската криза 1951 г.; Суецката криза 1956 г.; премахване на про-британското правителство в Иран 1958 г. са част от примерите за неуспешната външна политика.

Речта на британския премиер Харолд Уилсън „Вятъра на промяната“ от 1960 г. насърчава втория етап на деколонизацията: Кипър, Нигерия, Сомалия (1960); Камерун, Кувейт, Сиера Леоне (1961); Тринидад и Тобаго, Уганда (1962); Ямайка, Кения, Малави, Сингапур, Танзания (1963); Малта, Мавритания (1964); Гамбия, Малайзия, Саба (1965);

Боцвана, Гвиана, Лесото (1966); Йемен (1967); Свазиленд (1968)<sup>1</sup>. Този път деколонизационните процеси са инициирани отвътре, което предизвиква ефекта на доминото и оставя британците не съвсем подготвени за последиците.

Третото направление е свързано с реалностите от началото на Студената война. Великобритания е загуби първенството в световната политика и ѝ се налага да се съобразява със супер силите. Поради тази причина заплахата от страна на капиталистическите демокрации и комунизма спрямо империалистическия ред е сложена под общ знаменател. Сблъсъкът със Съединените щати за водеща позиция в Средния Изток е също толкова болезнен външнополитически конфликт, колкото и подозренията за комунистическа инфилтрация и подривна дейност в трейд юниъните в сърцето на Острова (1949 г. стачка на лондонските докери; 1950 г. стачка на хранващите станции).

Филмовата поредица се появява в период на вътрешнополитически сътресения за Великобритания. Краят на управлението на премиера Харолд Макмилиан е белязано от поредица шпионски скандали. По-известните от тях са свързан с Уилям Васал и шпионажът под съветски натиск (1962 г.), Ким Филби и доказателства за участието му в шпионската мрежа от Кеймбридж (1962 г.) и Джон Профумо и услугите на момиче на повикване (1963 г.). Общественият кредит на доверие, от една страна, и влошените съюзнически отношения със САЩ, от друга страна, предопределят серията от оставки в кабинета. Дългосрочното отражение е факт след загубата на парламентарните избори и дава началото на дългогодишното управление на лейбъристите.

Екранният Джеймс Бонд няма как да бъде разгледан напълно самостоятелно, защото е част от културните тенденции във Великобритания през 60-те години. Това е епохата на нарастващия индивидуализъм, на социалната промяна, на декриминализацията на хомосексуализма. Съвкупността от тези явления разчупват традициите и митовете на британското само по себе си и откриват пътя на експерименти за образуването на новото общество. *„Бонд предоставя митологична капсула на обещаващи идеологически теми за времето като безкласовост и модерност. Те се явяват важен културен маркер в британските претенции за освобождаване от закостенялото и класово-ориентираното общество и традиционното управление на елитите. Процесът на модернизиране се осъществява чрез лидерство в*

<sup>1</sup> Barret, O. B., David Herrera, Jim Baumann, Hollywood and the CIA: Cinema, defense and subversion. 2. The 1960s: In the shadows. Routledge, 2011, pp. 28.

*културата и политиката на средната класа и технократите, отдаващи дължимото според заслугите, за сметка на аристокрацията и аматьорите.*<sup>2</sup>“

Новото общество се нуждае и от нова култура, разгърната в движението *Swinging* 1960s. Културната революция е инспирирана от младите и се състои във Великобритания от средата до края на 60-те години. Модерността и хедонистичните забавления се превръщат в новата норма на поведение. Със статията от 15 април 1966 г. в списание *Time* Лондон окончателно бива запомнен като *swinging city*. Британската столица се асоциира с всичко готино и актуално, което въображението е създадо в този период. Музиката, модата и дизайнът разцъфтяват под влиянието на големия дял на работоспособни хора с достатъчно финанси и свободно време. По-малко от два месеца след убийството на американския президент Джон Кенеди, Бийтълс оглавяват класациите с „Искам да подържа ръката ти“, което пробужда любовта на американските тийнейджъри към тях.

Целта на продуцентите Хари Салцман и Албърт Броколи е да се избегне британското маниерничене, говор и физически вид, които са силно застъпени в литературния образ на агент 0007. При екранизирането те наблягат на средно атлантическия облик на протагониста, съчетан с повече острота и мъжественост. Характеристиките до голяма степен са зададени от самото въплъщение на Шон Конъри в главната роля. Героят на Иън Флеминг олицетворява класовите разбирания, военните преживявания, вкусовете и вида на своя създател. Джеймс Бонд от големия екран е непоколебим, хумористичен и съблазнителен. Екипът зад филмовия проект има уникалната възможност да си взаимодейства с публиката, непряко, разбира се, но чрез обратната връзка успява да доизгради, развие или изцяло промени излъчването и преживяванията на тайния агент от британското разузнаване.

### **Dr. No (1958/1962):**

Сюжетът на първия екранизиран филм за Джеймс Бонд го изпраща в Ямайка, където трябва да разследва изчезването на агент от МИ5. Мисията на агент Стрейнджуей е да открие причините за смущенията, които американците имат при тестването на ракетите *Sare Canaveral*. Границата между художествената измислица и реалността е пренебрежимо малка, тъй като на 20 януари 1962 г. астронавтът Джон Глен извършва първата си космическа обиколка на Земята. Американците се опасяват, че

<sup>2</sup> Bennett, T., Janet Woollacott, “Bond and beyond: The political career of a popular hero,” 34-35.

кубинците влияят на радио предаванията им и е възможно той да не успее да се завърне у дома. Премиерата на Dr. No в САЩ е през май 1963 г., едва няколко месеца след Кубинската ракетна криза.

Интересен момент е разрешението на казуса кой има право да разследва случващото се в Ямайка – Великобритания или САЩ. Островната държава наскоро е придобила своята независимост от английската корона, но усещането за британското право все пак надделява. Съединените щати пък отправят своя взор към Латинска Америка и проблемите от западното полукълбо, загубили своята актуалност по време на Втората световна война. За разлика от филма, където империалистическото печели, в реалността след Суецката криза сърдечния съюз между двете англоговорящи страни е разклатен. През Април 1957 г. при срещата в Бермуда между британския премиер Харолд Макмилиан и американския президент Дуайт Айзенхауер се утвърждават неравните им отношения.

Началото на филмовото приключение на Джеймс Бонд е поставено. В главната роля се превъплъщава шотландецът Шон Конъри, бивш модел на Карнъби стрийт и актьор в Кралския театър. Неговото мъжествено и хедонистично излъчване дават нужната доза интернационалност на продукцията. Режисьор е Теренс Йънг, който три пъти се нагърбва с нелеката задача през десетилетието. Стартът е успешен, тъй като печалбите надвишават 60 пъти вложенията. Статистиките дават зелена светлина на продуцентското дуо Салцман-Броколи да продължават да инвестират време и средства в подобряването на формулата. Шпионските филми са използвани като механизъм за справяне с реалностите от Студената война. В контраст с филмите от 50-те години, през 60-те Бонд се изправя с врагове, които невинаги са руснаци или комунисти. Американската космическа програма изостава в битката за космоса, тъй като СССР първи успява да изпрати човек в орбита. През 50-те години вниманието е съсредоточено между американско-съветските отношения и европейския театър на действията, докато „задния двор“ не започне да създава конфликти и да търси нова международна роля<sup>3</sup>.

### **From Russia with love (1956/1963):**

Второто филмово приключение на агент 007 го съюзява с Татяна Романова, съветски кодировчик. Мисията им е да върнат съветско криптиращо устройство. В

---

<sup>3</sup> Langer, A. P., Dr. No and Dr. Strangelove: The Cold war anxiety in film, 1962-1964. CONCEPT, Vol XXXVII (2014). p. 1-4.

замяна на помощта си рускинята иска съдействие за бягство във Великобритания и укриване от съветските власти. Основна арена на действие е популярният влак за епохата Ориент експрес. Адаптираният сценарий е силно подвластен на проучванията на Флеминг по въпроса с шпионажа и напомня на реалните събития от февруари 1950 г. и случая с Юджийн Карп. *„Той е военноморско аташе към американското посолство в Букурещ, Румъния, и се опитва да напусне страната, опасявайки се от неизбежния арест и обвинения в шпионаж. Карп взема документи, отнасящи се до американската шпионска мрежа в Източна Европа, а след това преминава през границата в унгарската столица Будапеща. Там той нервно запазва един билет за Ориент експрес до Париж. На следващия ден е намерено обезобразеното и безжизненото му тяло в железопътен тунел южно от Залцбург“*<sup>4</sup>.

Новото поле на действие на Джеймс Бонд е Турция, като историята на ракетната криза придобива своето логично продължение. Проливите винаги са били разглеждани като символичен мост между Изтока и Запада, а в периода на Студената война кръстопътното положение отново става „горещо“. В международно отношение страната се явява крайъгълният камък в изграждането на Багдадския пакт. От 1958 до 1979 г. седалището на МЕТО/CENTO<sup>5</sup> се намира в Анкара, а военният съюз между Иран, Ирак, Пакистан, Турция и Великобритания цели да изгради бариера срещу съветското проникване в района.

Промяната на организацията антагонист от СМЕРТШ на СПЕКТЪР отразява международните тенденции на мирно съществуване след края на Кубинската ракетна криза между двете супер сили САЩ и СССР. Така СПЕКТЪР възплъщава образа на малките и необвързани страни, които с действията си могат да разрушат тази крехка хармония. Случаят с Татяна Романова и отдаването и на капиталистическата кауза доказва месианската роля на Бонд и възможността на всеки съветски гражданин да се откаже от заблудата и злото след кратка демонстрация на западните перспективи<sup>6</sup>.

Тандемът Конъри-Йънг продължават възхода от предходната лента като приходите в световен мащаб се увеличават с 25 %. „From Russia with love“ е гледан от 200 000 зрителя в първата седмица във Великобритания, като де факто е продадено всяко свободно място в залата. През януари 1964 г. е обявен за „Най-успешния филм,

<sup>4</sup> Cork, J., Bruce Scivally, James Bond. The birth of Bond. Harry N. Abrams, Inc., Publishers, 2002, p. 14.

<sup>5</sup> МЕТО (Middle East treaty organization) и CENTO (Central treaty organization) – са респективните названия на страните, подписали Багдадския пакт. Използват се съответно 1955 г. – 1959 г. и от 1959 г. до 1979 г.

<sup>6</sup> Langer, A. P., “Dr. No and Dr. Strangelove: The Cold war anxiety in film, 1962-1964,” 4-6.

излъчван във Великобритания някога“ с 800 000 лири приходи. На 8 април 1964 г. се състои първото му излъчване в американско кино, печелейки 460 000 долара за премиерната седмица<sup>7</sup>.

### **Goldfinger (1959/1964):**

Третото приключение на Бонд го изправя лице в лице с Орик Голдфингер, предприемач който нелегално прекарва злато в Швейцария. Работниците му претопяват предметите и ги превръщат в част от украсата на златния му Ролс Ройс. Голямата цел на злодея е да взриви с „мръсна бомба“ американския Форт Нокс и по този начин да унищожи златния резерв на САЩ. Американското злато би останало радиоактивно за 58 г. като запасите на Голдфингър биха увеличили своята стойност. Чрез ефекта на доминото това би повлияло международните икономически отношения и би всяло повсеместен хаос. Комунистическият колос Китай, винаги дебнещ за изгода, прилага в действие плана си за международна доминация.

Идеята за икономическа война не е изобретение на XX век, но е приложена от Великобритания по време на Малайската криза в периода 1948-1960 г. В опит да запазят колониалните си владения в Малайзия британците унищожават реколтата, на която бунтовниците разчитат за своето препитание. През 1957 г. се организира Трибунал срещу банката на Англия за неправомерно разпространение на информация за промяна на банковите ставки<sup>8</sup>. Този процес затвърждава темата за парите и техния уклон към злато. Втората сюжетна линия е свързана с появата на Китай като удобна алтернатива на Съветския съюз във връзка с международния комунизъм. През октомври 1964 г. Китай взривява първата си атомна бомба, прекратявайки монопола над тях на бялата раса.

Лентата запознава зрителите с т. нар. „мръсна бомба“ и последиците от нейното взривяване. Тя е известна още като „радиологично разпръскващо устройство“ (РРУ) и е възможно най-простият и евтин механизъм. Според доклад на Съвета по международни отношения *„се използва конвенционален експлозив като динамит, например, към който са прикрепени радиоактивни материали. Те се разпръскват, когато бомбата избухне. Мръсната бомба ранява или убива при първичната ударна вълна от конвенционалния експлозив, а в следствие чрез радиация и заразяване от въздуха“*<sup>9</sup>.

<sup>7</sup> Cork, J., Bruce Scivally, “James Bond,” 57-58.

<sup>8</sup> Black, J., “The politics of James Bond. From Fleming’s novels to the big screen,” 36.

<sup>9</sup> King, G., Dirty bomb: Weapon of mass disruption. 1. What is a dirty bomb? Penguin group, 2004, pp. 20.

Отново екипът зад продукцията на Бонд показва нагледно на кино зрителите най-модерните оръжия и амуниции, използвани на бойните полета.

*“Джеймс Бонд представлява съвкупност от елементите на 1964 г. Той проповядва сексуалност, насилие, модерност, прекрочване на всяка граница. Той също така е символ на британската самоувереност, културно превъзходство и западното влияние в световен мащаб”<sup>10</sup>*. Цитатът определя водещата роля на Бонд не само в британските ширини, не само в англоезичния свят, но и като цяло в западния лагер. Агент 007 се превръща във войнът на Студената война, макар че продуцентите и екипът зад филмовите екранизации целенасочено се стремят да избягат от литературните претенции на Иън Флеминг за месианската му роля. Прекрочването на граници се явява като своеобразен вододел за разбирането за британския таен агент, защото това действие може да бъде използвано неправомерно и „лицензът за убиване“ да се превърне в лична вендета. Причинно-следствената връзка би довела до превръщането на индивидуалната грешка в международен скандал и само с едно действие светът да бъде изправен пред Трета световна война.

Това усещане за беззаконие и безнаказаност се усеща и у аудиторията отвъд океана. На 24 април 1966 г., по време на антивоенни протести във Вашингтон против американското участие във Виетнамската война, се издига постер с думите „Blood-Finger Johnson 00\$”<sup>11</sup>. Парафразата между американския президент Линдън Б. Джонсън и тайния агент Джеймс Бонд е очевидна. Образът на агент 007 е иконичен и разпознаваем за епохата независимо дали е възприеман като герой или злодей. Това е един от първите сигнали за недоволство от страна на зрителите във връзка с представянето на популярния образ от големия екран.

Третият филм прибавя нови 35 % към гледаемостта и надвишава два пъти приходите от първата лента. Установяване на „Бонд формулата“ – самият Бонд, екзотична локация, мисия да предотврати международен скандал или бедствие, опасни и красиви жени, високотехнологични джаджи, ултимативно возило, злодей мегаломан, саундтракът на Джон Бари. Като нов задължителен елемент се установява сцената преди началните надписи, която показва Бонд в пореден триумф над врага. Епизодите/

<sup>10</sup> Cork, J., Bruce Scivally, “James Bond,” 60.

<sup>11</sup> Huges, H., 10. We have all the time in the world – On her majesty’s secret service (1969). Crime waves: The filmgoers’ guide to the great crime movies. Bloomsbury, 2006, pp. 85.



филмите от поредицата съдържат референция към предшественика едва в едно изречение, което позволява да бъдат разглеждани относително самостоятелно<sup>12</sup>.

### **Thunderball (1961/1965)**

В Thunderball СПЕКТЪР иска да похити самолет от Кралските военновъздушни сили с две атомни бомби на борда и да принуди НАТО да даде откуп за тях. При отказ за плащането на 100 млн. долара организацията заплашва със заличаването на голям град в пределите на САЩ или Великобритания. Темата с разпространението и притежанието на ядрени бомби излиза отново на преден план през 60-те години. Безспорно най-важното събитие в тази насока е Карибската криза от октомври 1962 г. В продължение на две седмици светът е изправен на прага не само на война между двете суперсили, заради водената от тях политика на непримиримост една с друга, но и пред угрозата от ядрен Армагедон.

След успешното преодоляване на безизходното положение САЩ и СССР предприемат редица международни инициативи, които да затвърдят добрия тон между ръководителите им. Американският президент Джон Кенеди и съветският премиер Хикита Хрущов разбират, че ако не се подпише договор техните наследници лесно могат да нарушат устните уговорки. Плод на техните усилия е Договорът за частична забрана за тестване на ядрени оръжия в атмосферата, открития космос и под водата от април 1963 г. Февруари 1965 г. американският министър на отбраната Робърт МакНамара определя, че западниците могат да разчитат на заплахата от „сигурно унищожение“, за да обезвредят съветските амбиции. През юли 1968 г. се отваря за подписване Договора за неразпространение на ядрени оръжия. Целта му е да се насърчи сътрудничеството и мирната употреба на ядрена енергия, като същевременно се продължи ядреното разоръжаване и разоръжаването като цяло.

На фона на важните международни събития погледът на американското списание Time е обърнат отново към Острова. В статия с името „Бондманията“ от 11 юни 1965 г. се описва ефектът от повторно излъчване по кината на първите два филма от поредицата. Приходите от “Dr. No” “From Russia with love” са приблизително същите проценти както в дебютния им период, а по този начин публиката е „подгрята“ за новите приключения на агент 007<sup>13</sup>. *“На 30 юли 1965 г. в Лондонския театър за филмови и*

<sup>12</sup> Street, S., *Transatlantic crossings: British feature films in the USA. The 1960s: New money, new identities.* Bloomsbury, 2002, pp. 174-177.

<sup>13</sup> Haining, P., “A legend in the making.” in *James Bond: A celebration.* 16-18, Planet, 1987.

*изящни изкуства се състоя грандиозна среща на над 80 участника, представляващи 39 страни. Никоя среща във филмовата история не може да си съперничи с тази. Тук са представителите и собствениците от британските компании, които са закупили лиценз над Джеймс Бонд, от една страна, и EON Production и United Artists, от друга страна. Кинематографичните създатели на Джеймс Бонд планират да разкрият плановете си за Thunderball и да го превърнат в най-успешният филм на 1965/66<sup>14</sup>.*

Успешната маркетингова кампания в съчетания с актуалния сюжет дават необходимото „гориво“ на проекта. Продадените билети в световен мащаб спрямо предходната продукция се увеличават с 10 %. За 1965 г. са продадени 30 млн. копия от книгите и 25 млн. зрители са посетили прожекциите в кината. Важно е да се отбележи, обаче, насищането за зрителския интерес и платото, към което се устремява екипът зад поредицата за Бонд. Thunderball е филмът, който приключва първата половина на десетилетието и е своеобразен зенит. Това е най-доходоносният филм за 1966 г. в световен мащаб.

### **You only live twice (1964/1967):**

Сюжетът за първи път не е базиран строго по новелата на Флеминг със същото заглавие, но пресъздава актуални събития за периода. СПЕКТЪР планира да открадне съветски и американски космически капсули и да предизвика Трета световна война, от което спонсорът Китай да се възползва и да наложи доминацията си в световен план. Популярните теми, за които откриваме препратки във филмовото съдържание са: успехите на космическата програма на САЩ; недоверието между комунистическите колоси СССР и Китай; японските успехи на международната сцена, свързани с транзисторите Сони, провеждането на летните Олимпийски игри и популяризирането на детски филми.

Предпоследният филм за 60-те години се явява своеобразен връх на Бондманията. Папараци и фенове преследват главният актьор Шон Конъри навсякъде по време на снимките в Япония, което води до нервни срывове и желание за парична компенсация за нанесената психична щета от негова страна. Продуцентите отказват да удовлетворят паричните му искания и/или да го направят съпродуцент, което неминуемо оформя решението на шотландеца да изостави франчайза. Назрява и

<sup>14</sup> Cork, J., Bruce Scivally, “James Bond,” 82.

проблемът за недобрата координация между съпродуцентите Хари Салцман и Албърт Броколи, които имат различни идеи за развитие на историите за Бонд. Ключовите точки, по които се водят спорове са: кой да бъде новият агент 007, дали международните отношения да повлияят продукцията (или Бонд има възможността да остане самостоятелна фигура), да се адаптират ли новелите на Флеминг или да се използват само основните му внушения. Тези задкулисни казуси са представени от сценариста на „You only live twice“, Роалд Дал. Той става световно известен като най-успешният детски писател на XX век. В интервю, което дава близо 25 години по-късно, се усещат огорчението за недооценената му работа и липсата на покана да продължи задълженията си към сериите за Джеймс Бонд<sup>15</sup>.

Друг аспект на Бондманията е вълната от пародии и иронизиращи ленти, която залива Европа и САЩ. Във Великобритания се появяват „Not enough for June“ („Agent 8 3/4“) (1964); „Carry on spying“ (1964); във Франция „That man from Rio“ (1964); „Blue panther“ (1964); в Италия „008 Operation exterminate“ (1965); „Agent 077“ (1965); в САЩ „Our man Flint“ (1966); „In like Flint“ (1967). Изброените филми не са всички възможни пародии или спин-оф production, но дават представа за тенденцията към създаване на пародиращи сюжети с тайни агенти. Първоначално в самата островна държава, последвано от европейските страни и накрая в люлката на световното кино – Холивуд. Важен момент е премиерата на филма „Casino Royale“ по едноименната новела на Иън Флеминг през същата година. Появява се възможността за бъдеща конкуренция с адаптации, които не са закупени от EON Productions.

Нейно величество кралица Елизабет II и принц Филип присъстват за пръв път на премиера на филм от поредицата за Джеймс Бонд. Според критика Робърт Ебърт, носител на награда Пулицър от 1975 г. – формулата на Бонд е позната до болка и изпълнението ѝ се е превърнало в механично действие, без никаква компенсация в друга насока<sup>16</sup>.

Въпреки своеобразната Бондмания, която се вихри в световен мащаб, оригиналната поредица губи 20% от приходите си. Една от причините е, отказът на Шон Конъри да продължи да се превъплъщава в образа на британския агент. Това носи голяма доза несигурност на продуцентите, които не са уверени дали поредицата би

<sup>15</sup> Soter, T., Roald Dalh: He only lived twice. Starlog, No. 169, 1991, pp. 7-8.

<sup>16</sup> Ebert, R., You only live twice: Review. 1967.

<https://www.rogerebert.com/reviews/you-only-live-twice-1967>

издържала загубата или окончателно ще бъде ликвидирана. Втората половина на десетилетието скъсва окончателно с тенденцията за ежегодно излъчване на нов филм за Бонд. Края на 1967 г. на второ място по печалби за годината след *Dirty dozen*. Положителната оценка на кралското семейство също не е достатъчна, за да задържи интереса към еднотипните филмови сюжети, които дотягат на зрителите.

### **On her majesty's secret service (1963/1969):**

Първият филм от поредицата за Джеймс Бонд без Шон Конъри в главната роля. Австралийският модел Джордж Лазънби се превъплъщава в образа на агент 007 и доказва, че филмите продължават да имат успех и без шотландския мачо. Нов елемент в „*On her majesty's secret service*“ е активизирането на момичето на Бонд, която до момента е изпълнявала ролята на красив аксесоар. В ролята на Трейси се превъплъщава Диана Риг, известна с екшън сцените си от „*Отмъстителите*“. Тя е първата, която успява да се омъжи за агент 007 и да се превърне в достоен негов партньор, макар и само до края на лентата.

Новият Бонд се изправя срещу 12-те „ангела на смъртта“ – момичета, подложени на промиване на мозъка чрез сънна хипноза. Тяхната цел е да служат като преносители и разпространители на бактериално оръжие. Вирусът „Омега“ се разпространява чрез атомайзер и се активира по заповед на Ернст Ставро Блофелд, номер 2 в СПЕКТЪР. От своя страна заразата причинява безплодие на растенията и животните. Набелязаните страни са Великобритания, Германия, САЩ, Китай, Скандинавия, Австралия, Италия, Индия, Ямайка и Израел. Решението за справянето с казуса трябва да бъде съгласувано с ОН.

Екранните приключения на агент 007 за пореден път кореспондират със страховете и перипетиите на британските зрители. През октомври 1967 г. във Великобритания започва епидемия по чифтокопитните животни, независимо дали са диви или опитомени. Вирусът причинява мехури по краката и в устната кухина на заразено животно. Засегнатият добитък може да бъде: крави, биволи, овце, кози и прасета. Възрастното пострадало животно губи тегло и може да окуее, докато малките могат да умрат в следствие на възпаление на сърдечния мускул. Официалният доклад, известен още като рапортът от Нортумбърленд, по случая излиза през ноември 1969 г.

и на Острова се въвежда политика за строг контрол над вноса на животни от страни с епидемични нива на болестта<sup>17</sup>.

В периода 1969-1972 г. се провежда Женевската конференция по разоръжаването. През 1968 г. се появява британско предложение за разделение на химическите и биологичните оръжия и договаряне първо по клаузите на биологичните. Конвенцията за биологични оръжия, забраняваща употребата на биологични и токсични оръжия, е отворена за подписване от 10 април 1972 г. и влиза в сила от 26 март 1975 г.<sup>18</sup>.

Приходите отново намаляват с близо 30%. Бондманята е приключила, прави се опит нов актьор да наследи Шон Конъри, като Джордж Лазънби не се оказва точният кандидат и е сменен след края на снимките. Въпреки спадовете поредицата запазва значителна част от зрителския интерес, което позволява на продуцентите да развият идеите си. Началото на 70-те години полага основите на периода, в който екипът изпада в лутания и недоразумения докато се опитва да оправдае избора на новата „Бонд“ формула. Сюжетните линии от книгите се разкъсват и променят, заради непоследователното им екранизиране. За пример може да се използват отношенията между Бонд и Блофелд, които се срещат за пръв път във „From Russia with love“, после в „Thunderball“ и „You only live twice“, докато накрая в „On her majesty’s secret service“ съпругата на Бонд не загива, заради смъртоносната им вражда. Макар сценаристите да се опитват да закърпят сюжетните пропуски няма как да се обясни запознаването и мотивировката на злодея в последния филм, въпреки че това е четвъртата среща между тях. Зрителите долавят разминаванията, които създават неприятно усещане за непоследователност в иначе ескапичните измерения на филмите за агент 007.

В търсенето на отговора на въпроса защо именно Джеймс Бонд се превръща във война на Студената война се натъкваме на няколко възможности. В монографията на Брус Сцивали се твърди, че *„западната идеология е в беда. След десетилетие и половина, борейки се срещу Съветския съюз в Студената война, за мнозина изглежда, че комунизмът се превръща във водещата форма на държавно управление по света. Заглавията във вестниците подчертават съветските успехи в космоса, докато документират нарушаването на човешките права в Южна Африка, Алжир и*

<sup>17</sup> Paul Brown, Crisis now worse than the 1967. The Guardian. 14 march 2001.  
<https://www.theguardian.com/uk/2001/mar/14/footandmouth.economy>

<sup>18</sup> United Nations. Office of disarmament affairs. History of Biological weapons convention., посетен на 6.4.2021 г., 14:29 ч.  
<https://www.un.org/disarmament/biological-weapons/about/history>

*Американския юг. Оразличаването на добрите от лошите става все по-трудно в ежедневието. Това, от което Западът се нуждаеше, е икона, която да отразява неговите ценности, толкова сложни и объркващи, каквито могат да бъдат“<sup>19</sup>. Точно в тези параметри се вписва британския агент, чиито действия изглеждат непогрешими. Неговата решимост дава нужната доза увереност у всеки представител на Западния блок, у чието сърце понякога се прокрадва въпроса „Дали съм на страната на доброто?!“.*

Журналистът Кристофър Букър описва как превръщането на Джеймс Бонд във феномен отразява като сянка историческите събития от епохата. *“Повратният момент е през март 1961 г., когато американско списание разкрива, че един от най-запалените почитатели на книгите за Бонд е президентът Кенеди. В периода 1961 – 1962 г., отчасти заради тези разкрития, продажбите на поредицата се увеличават от двете страни на Атлантика. Сега, в края на 1962 г., когато се появиха нови автори като Лен Дайтън ... и Джон лъо Каре ..., изглежда, че шпионската литература се превръща в индустрия. Чупещият рекорди “Dr. No” отбелязва новата посока на британското кино и отдалечаването от „Северния реализъм“ и „натурализма“ и приближаването към по-цветната и сензационна фантазия. Истинското обяснение за новата популярност на шпионските истории е, че те в действителност са отражение на покачващото се ниво на шпионаж в реалността“<sup>20</sup>. Наблюденията на журналиста кореспондират с посочените в началото на статията данни за шпионските скандали в края на управлението на британския премиер Харолд Макмилиан.*

Всяка сензация не може да се размине и без критика, която е отправена от страна на СССР. В септемврийския брой на вестник „Правда“ от 1965 г. Юрий Жуков определя Бонд като: *„някакъв бял архангел, който унищожаваша нечестивите раси (бел. Ред. Руснаци, червени и жълти)... Чрез Джеймс Бонд той (бел. ред. Флеминг) създаде символ на една цивилизация, която пуска бомби, за да заглуши гласа на съвестта. Жените и мъжете, които са разрешили техните таланти да бъдат използвани за направата на филмите, свързани с експлоатацията на тези хора, също носят своята вина за по-нататъшното разпространението на позорните цели на западните капиталисти“<sup>21</sup>. В думите на журналиста прозира вкоренената му*

<sup>19</sup> Cork, J., Bruce Scivally, “James Bond,” 26.

<sup>20</sup> Linder, C., The James Bond phenomenon. A critical reader. Tony Bennett, Janet Woollacott, The moments of Bond. Manchester university press, 2003, pp. 56-57.

<sup>21</sup> Black, J., The politics of James Bond. From Fleming’s novels to the big screen, 82.

представа за силата на колективната отговорност. Предполагаме големите суми и облаги в киноиндустрията са поблазнили невинните работници в тази сфера, за да сътрудничат за този пъклен проект.

Иън Флеминг създава не само персонаж от книжната вселена, а въплъщение на мечтите и надеждите на Запада в периода на Студената война. Дългогодишната му кариера на военноморски разузнавач уплътняват образа на знаменития Джеймс Бонд. Независимо от противника си агент 007 не изневерява на идеалите, които въплъщава. Британският национализъм повдига духа на сънародниците си, които осезаемо чувстват уронения авторитет на страната си след кризите от 50-те и 60-те години. Поредицата от шпионски скандали и процесът на деколонизация силно резонират у обществото, което се чувства застрашено от неизвестното отвътре и отвън. Победите на Бонд се разпростират в пределите на различни страни и континенти, което придава интернационален оттенък на персоната му. От Ямайка до Япония британецът печели в схватките с враговете, пленява сърцата на чуждестранните красавици, които привлича към каузата на демокрацията с чара си. Колосалните организации от епохата като НАТО и ООН също са въввлечени в интригуващите перипетии на британския агент. Поредицата получава международно признание още през 60-те години на XX век, но до ден днешен не е приключила. Издигането в култ на личността на Джеймс Бонд по света се дължи на факта, че той се променя, както се променя епохата и заобикалящата го среда. Кога и как ще протече неговата последна мисия можем само да предполагаме.

## **JAMES BOND – THE COLD WAR WARRIOR**

**Magdalena Vlastanova**

James Bond franchise is one of the most popular ones worldwide. This research is specialized in the 1960s and the Cold war aspects of the international relations. The first movie was made in 1962 and the last of the period in 1969 and there were six films in total. Movies were adapted from Ian Fleming's novels but also contain new elements for the cinemas. "Bond formula" was invented with agent 007, Bond girl, his Aston Martin, fancy gadgets and exotic locations. 1950s literature persona was modernized and made desirable for worldwide audience. Traditional Cold war anxieties were combined with new levels of nuclear, outer space and international competitions between the East and the West. James Bond is the emanation of the warrior whose primary job is to maintain the fragile balance of peace.

## Библиография:

### Кирилица:

1. Данните за бокс-офис статистиката са взети от The numbers, където са описани бюджетите и печалбите в домашен и световен мащаб, както и съдържа обобщена графика на излезлите до момента филми от франчайза. Базата данни е най-голямата в света, която проследява над 20 000 филма и 100 000 артиста.  
<https://www.thenumbers.com/movies/franchise/JamesBond#tab=summary>

### Латиница:

1. Barret, O. B., David Herrera, Jim Baumann, "2. The 1960s: In the shadows." in Hollywood and the CIA: Cinema, defense and subversion. 28, Routledge, 2011.
2. Black, J., "Part I. Fleming's Bond: The secret agent in the novels. 1. Cold war stories," in The politics of James Bond. From Fleming's novels to the big screen. 28, University of Nebraska press, 2005.
3. Ebert, R., "You only live twice: Review," Chicago Sun Times, (1967).  
<https://www.rogerebert.com/reviews/you-only-live-twice-1967>
4. Gordon Corera, "MI6 and the death of Patrice Lumumba," BBC, 2 April 2013, посетен на 20.3.2021 г., 14:16 ч.  
<https://www.bbc.com/news/world-africa-22006446>
5. Haining, P., "A legend in the making." in James Bond: A celebration. 15, Planet, 1987.
6. Harry N. Abrams, "The birth of Bond," in James Bond. Edited by Cork, J., Bruce Scivally, 14, Inc., Publishers, 2002.
7. Huges, H., 10. We have all the time in the world – On her majesty's secret service (1969). Crime waves: The filmgoers' guide to the great crime movies. Bloomsbury, 2006, pp. 85.
8. King, G., "1. What is a dirty bomb?" in Dirty bomb: Weapon of mass disruption, 20, Penguin group, 2004.
9. Langer, A. P., "Dr. No and Dr. Strangelove: The Cold war anxiety in film, 1962-1964," CONCEPT, Vol XXXVII (2014): 1-4.



10. METO (Middle East treaty organization) и CENTO (Central treaty organization) – са респективните названия на страните, подписали Багдадския пакт. Използват се съответно 1955 г. – 1959 г. и от 1959 г. до 1979 г.
11. Moore, R., Gareth Owen, “Bond on Bond: The ultimate book on 50 years of Bond movies.” Michael O’Mara Books limited, 2012, pp. 28-29.
12. Nitins, T., “Selling James Bond: Product placement in the James Bond films.” PhD diss., Cambridge scholars publishing, 2011.
13. Paul Brown, Crisis now worse than the 1967. The Guardian. 14 march 2001. <https://www.theguardian.com/uk/2001/mar/14/footandmouth.economy>
14. Richard Aldrich, “Allied code-breakers co-operate – but not always,” The Guardian. Thursday, (24 June 2010), 20”04 BST, посетен на 20.3.2021 г., 14:05 ч. пише история на МИ6. <https://www.theguardian.com/world/2010/jun/24/intelligence-sharing-codebreakers-agreement-ukusa>
15. Soter, T., “Roald Dalh: He only lived twice,” Starlog, No. 169, (1991): 7-8.
16. Street, S., “The 1960s: New money, new identities,” in Transatlantic crossings: British feature films in the USA. 174-177, Bloomsbury, 2002.
17. Tony Bennett, Janet Woollacott, “The moments of Bond.” In The James Bond phenomenon. A critical reader. Edited by Linder, C., 17, Manchester university press, 2003.
18. United Nations. Office of disarmament affairs. History of Biological weapons convention., посетен на 6.4.2021 г., 14:29 ч. <https://www.un.org/disarmament/biological-weapons/about/history>